

בארה של תורה

מאת הרב ראובן גולן מח"ס רינונה של תורה ♦ יו"ל ע"י כולל שערים המצויינים שע"י מוסדות דרכי תורה רחובות

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

מל' - 08-9744220

דוא"ל לרשימת תפוצה:

rg5740@gmail.com

גליון מס' 47 מכתב תשע"ד

העלון מוקדש לעילוי נשמת שמואל בן מרים אליהו ז"ל ע"י הרב שלום שאול הי"ו

פרשת ויחי

העלון מוקדש לעילוי נשמת רבינו הגדול מרן הגרע"י זצוקללה"ה, ובו חידושים על הפרשה מספריו, ויה"ר שיהיה מליץ יושר בעדנו ובעד כל ישראל

תרומותיו לכוללים ולכל התלמידי חכמים. באופן אין די באר גודל צדקותיו ומעשיו הטובים.

ולאו דוקא בממונו, אלא גם בגופו אשר שם נפשו בכפו בשנת התר"א בזמן עלילת הדם בדמשק אשר נצבו כמו נד שונאי ישראל וקמו עלינו לבלענו, ולהשמיץ את ישראל בעיני אומות העולם ושמו להם עלילות דברים, ולקחו את גדולי הקהלה בדמשק עם רבה של דמשק הגאון ר' יעקב ענתבי זצ"ל, והכניסום לכלא בבית האסורים ועינו אותם במכות רצח, וכמה מהם מתו מרוב העינויים שעינו אותם, והיתה עת צרה גדולה לישראל, והשר הגדול ר' משה מונטיפיורי שינס מתניו ועמד בכל עזו ותעצומות עם עוד גבירים אחרים מבני עמינו, אשר נלוו אליו, והתייצבו בפני המלך סולטאן עבד אל מאגיד והגישו עצומותיהם בפניו, והמלך נעתר להם והוציא צו מלכותי ופקד לשחרר מיד את כל האסורים היהודים, לקרוא לשבויים דורו, וכן עשו גם אצל מלך מצרים, ותיכף הוציאו מבית הכלא את כל היהודים, לאמר לאסורים צאו ולאשר בחשך הגלו. ואז נחה שקטה הארץ, ויקם משה ויושיעם, וע"י עמידתו האיתנה אשר לפני מלכים התייצב הציל כמה נפשות מישראל, ובתוכם את רבה של דמשק הנ"ל, וכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא. ומאז נחשב בעיני ישראל כמלאך מושיע, ובכל עת ובואו לירושלים, היו נאספים לנשק את שולי בגדיו. וכן ידוע שנסע כמה פעמים לפני הקיסר ברוסיה ונפשו בבקשתו להיטיב את מצב היהודים אשר שם, וכיתת רגליו למקומות נרחבים. והכניס עצמו בסכנה להצלת עם ישראל בניסיעותיו בים וביבשה. אשריו ואשרי חלקו וכו' עכת"ד.

ב. ואמנם בירושלמי (פ"ט דכלאים ה"ג) נתבאר שלדעת רבי בר קיריא, המביאים את המתים שבחול על מנת לקבורם בא"י, עליהם נאמר ותבואו ותטמאו את ארצי, במיתתכם, ונחלתי שמתם לתועבה, בחייכם. ור' אלעזר חולק עליו, שכיון שהם מגיעים לא"י ונותנים עליהם מעפר א"י מתכפר להם, שנא' וכפר אדמתו עמו. ומכל מקום דעת עוד אמוראים בירושלמי שם שהדבר מותר, וכן מבואר בבבלי במסכת מועד קטן כמה וכמה מעשים שהעלו נפטרים לקבורם בארץ ישראל.

ואמנם, השדי חמד (מערכת ארץ ישראל אות ה) הביא את דברי הרב 'דרכי שלום' שכתב לתמוה על מה שצויה יעקב וקברתני בקבורתם, שהרי לדעה הנ"ל בירושלמי הדבר אסור. ותיירץ השדי חמד, שהאיסור הוא רק למי שהיה יכול לעלות לא"י בחייו, משא"כ יעקב ויוסף שלא היה בידם בחייהם לעלות לא"י. ומרן העיר על דבריו שכבר הקשו כן בזהר הקד' ותיירצו 'אמר ר' יהודה, שאני יעקב דשכינתא הות אחידא ביה ואתדבקת ביה, כדכתיב אנכי ארד עמך מצרימה"ו.

אלא שלמעשה אין הלכה כדעה האוסרת בירושלמי והזוה"ק אלא כתלמוד שלנו שהתירו הדבר.

ג. ברם, דעת הגאון ר' משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (ח"ג מיו"ד סי' קנג) שאסור לפנות את עצמות השר ר' משה מונטיפיורי מקברו כדי לקבורם בא"י, כי דוקא כשבניו של הנפטר רוצים בטובת אביהם התיירו

"ושכבתי עם אבותי ונשאתני ממצרים וקברתני

בקבורתם ויאמר אנכי אעשה כדברך" (מו, ל)

בשו"ת יביע אומר (ח"ו יו"ד סי' לט') דן מרן זיע"א דבר בקשתם של משפחת השר משה מונטיפיורי להעלות את עצמותיו מקברו בחוץ לארץ כדי להטמינו בחלקת הר הזיתים בירושלים, האם הדבר מותר על פי ההלכה.

והשיב שלא זו בלבד שהדבר מותר אלא אף מצוה יש בכך. וכמו שכתב הרמב"ן ב'תורת האדם' (שער הקבורה דף ל"ח ע"ד) שמותר לפנות את המת מקברו שבחול"ל כדי להעלותו לקברו בארץ ישראל, או לקבורו אצל אבותיו. וכן פסק מרן בשו"ע (יו"ד סי' ס"א) שמותר לפנות את המת מקברו כדי לקבורו בארץ ישראל. וזאת על פי הגמ' במסכת כתובות (ק"א, א) שכל הקבור בארץ ישראל כאילו הוא קבור תחת המזבח, וכמו שכתב הרמב"ם (בפ"ה מהל' מלכים הי"א) "וכן הקבור בא"י נתכפר לו, וכאילו המקום שנקבר בו הוא מזבח כפרה, שנאמר וכפר אדמתו עמו. ואינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו אחר מותו. ואף על פי כן גדולי החכמים היו מוליכים מתייהם לקבורה בא"י, צא ולמד מיעקב אבינו ויוסף הצדיק".

והוסיף מרן זצוק"ל, שהנה ידוע ומפורסם שהשר ר"מ מונטיפיורי ז"ל חיבב מאד את ארץ ישראל ותושביה, ובמיוחד נטה חסד לירושלים ותושביה, והגדיל לעשות והרבה להיטיב להם בכל מאודו, בבנין שכונות חדשות ובתי כנסיות, ושקד על תקנת יושבי ירושלים להשיג לחמם בכבוד, ובפרט לתלמידי חכמים שבא"י, בתמיכה רחבה בעין יפה ובדרך כבוד, ואת יראי ה' יכבד. מלבד היותו שומר תורה ומצות, וזהיר במצוה קלה כבחמורה.

וכבר האריך בשבחו הגאון הראש"ל רבי רפאל מאיר פאניזיל בספרו 'לב מרפא' (דף קטו ע"ב) בדרוש מיוחד שנשא לכבודו ביום מלאת לו מאה שנה, ושם העלה על נס מתרומות מדותיו, בכותבו, ועינינו הרואות כי הגביר השר הצדיק ר"מ מונטיפיורי, נשיא ישראל, זכה לשיבה טובה, והיום ח' בחשון תרמ"ה מלאו לו מאה שנה, ונתקיים בו עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא, כי תפס אומונתו של הקב"ה להיות גומל חסדים טובים, ופור נתן לאביונים, ובפרט האיר פניו אל העם השוכן בציון, לעניי ירושלים, ליתומים ולאמנות, ולהכנסת כלה, והוא ראש לכל דבר שבקדושה, והוא הראשון אשר בנה כמה שכונות ובתים בירושלים לאפשר לתלמידי חכמים עניים לדור בתוכם, ואח"כ ממנו למדו עוד עשירים ונדיבים בהשפעתו הגדולה לעשות כן. וכן הוא הראשון אשר תרם סכומים עצומים לקרן קיימת להלוואות לנצרכים, ופיזור מעות לצדקה ביד רחבה לכל נפש מתושבי ירושלים, ועשה לילות כימים כדי לתת להם תרומתו כמו ידיו, ובדרך כבוד. וזאת מלבד

מזל סעידה בת יעקב קעטבי ע"ה
מזליקיאן בת אלעזר נסרתי ע"ה
שרה בת סעידה כהן ע"ה

ישראל בן שרה חן ז"ל
אליהו בן שרה ויטמן ז"ל
ימנה בת סעידה אלפסי ע"ה

לע"נ ר' בנימין בן סלחה ז"ל ♦ סרה בת רחמה ע"ה
ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאוזה בת תאגיה ע"ה
רחל בת סאלחה ע"ה ♦ צביה בת סרה ע"ה

ללכת מתחילה בעצמו אצל הנעלב, ויבקש ממנו מחילה עד שיאמר לו סלחת.

אלא שמרן העיר על כך ממה שנאמר בפרשתנו "ויצו אל יוסף לאמר, אביך צוה לפני מותו לאמר, כה תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך, ועתה שא נא לפשע עבדי אלהי אביך". ומבואר שאחי יוסף שלחו אליו שליחים לפייסו, ורק לאחר מכן נאמר "וילכו גם אחיו ויפלו לפניו". ומשמע שאין קפידא אם שולחים אליו תחילה אנשים אחרים לפייסו, ואחר כך בא החוטא בעצמו ומפייס את חבריו.

וכן הקשה הגאון רבי יוסף בן רבי בספר 'דרך המלך' (בפרק ב' מהלכות תשובה הלכה ט'), ותייך, על פי דברי המדרש, שהשליחים האלה היו בני בלהה ובני זלפה שהיו רגילים אצל יוסף ומקורבים אליו, וכמו שנאמר "והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו", ומכיון שגם להם היה חלק במכירתו של יוסף, והיה עליהם לפייסו ולבקש מחילה ממנו, רשאים היו להקדים לפייסו עבור חטאם כלפיו, ואחר כך גם על שאר האחים. וענין מה שאמרו (בבא מציעא דף ח) "מגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה".

וכמה מהאחרונים הביאו להלכה את דברי המהר"י בן חביב הני"ל, ומאם, המטה משה (סי' תתמ"ח), ומרן החבי"ב בשו"ת כנסת הגדולה (סי' תרו הגהות הטור אות ד'), והב"ח, והאליה רבה (שם).

אולם הפרי חדש כתב שאין דברי המהר"י בן חביב מוכרחים. וגם הגאון רבי חיים פלאגי בספר 'לחיים בירושלים' על הירושלמי (יומא פרק ח' הלכה ז'), הביא דברי הגאון רבי שמואל יפה בספר 'יפה מראה' שחולק על המהר"י בן חביב, וכתב לסייעו ממה שאמרו במדרש ובאבות דרבי נתן (פרק יב) על אהרן הכהן שהיה אוהב שלום ורודף שלום, וכשראה שני בני אדם שעשו מריבה זה עם זה, היה הולך אל כל אחד בנפרד, ומפייסו בדברים, כאילו הוא שלוחו של חברו, עד שהיה מסיר קנאה מלבם. וכשהיו נפגשים אחד עם השני היו מחבקים ומנשקים זה את זה וכו'. ומוכח שבדאי אפשר לשלוח שליח מתחילה לפייס את חברו

[אמנם מרן זיע"א כתב על ראייה זו "שיש מקום לבעל דין לדחותה. וק"ל". וכנראה כוונתו ששם לא היה אחד מבעלי הריב שולח את אהרן לפייס את חברו, ואהרן לא היה בגדר שליח אלא שגרם להם והביאם לידי מצב שירצו להתפייס מעצמם זה עם זה. אך לעולם מי שכבר יש לו רצון לפייס את חברו צריך לעשות זאת בעצמו ולא ע"י שליח (ר.ג.).].

וגם הגאון בעל 'בית אפרים' בספרו 'מטה אפרים' (סי' תר"ו סע' א') כתב, שאם קשה עליו ללכת בעצמו מתחילה, או שיוודע שקרוב הפיט לבוא על ידי אדם אמצעי מידידיו שיתווך השלום ביניהם, ובפרט אם הוא אדם מכובד, רשאי לעשות כן על ידי אמצעי. וכן כתב המשנה ברורה (סי' תר"ו סק"ב).

ולמסקנת ההלכה העלה שמי שחטא כלפי חברו עליו ללכת לפייסו בעצמו ולא על ידי שליח, או על ידי מכתב, ומכל מקום הכל לפי הענין, שאם הדבר ידוע שהנעלב נוח לרצות, עדיף שילך אליו בכבודו ובעצמו לפייסו, ורק אם הוא קשה לרצות, וחושב שיותר יהיה נוח לו להתפייס אם ישלח אליו איש מכובד מידידיו שירצהו תחלה, יעשה כן, ולאחר מכן יבוא אחריו וימלא את דבריו בבקשת מחילה כדת, ונסלח לו.

האיזנו לשיעורי הרב ראובן גולן

ב'קול הלשון' בטל' 03-6171001

לשיחות האחרונות יש להקיש 1-1-2-48-1

הפוסקים לפנותו, אבל לא כשאחרים רוצים בזה, שאפילו אם אמת היה הדבר שכוונתם היא לטובת הנפטרים הני"ל, יש לבעל דין לטעון שמדוע הם דואגים רק לטובת המתים הני"ל, ולא להרבה גאוני עולם צדיקים וקדושים הקבורים בחו"ל בכל המדינות, אשר הם בודאי עדיפים מהשר הני"ל, כיון שהם בכלל רבותינו, בין שהם גאוני אשכנז בין שהם גאוני ספרד, ואנו שואבים מימיהם ושותים בצמא את דבריהם, ואם נתיר לפנות את עצמות השר, יהיה זה כבזיון לשאר רבותינו הקבורים בחו"ל מימות עולם. והרי הוא ציוה שיקברוהו בעירו ליד אשתו, אף שידע מענין קבורה בא"י, ואין לנו רשות לעבור על רצונו וצוואתו בשום אופן, ולכן אסור לפנותם אפי' ע"מ לקוברם בא"י.

אך מרן כתב שאין דבריו מוכרחים כלל, שבדאי אין הבדל אם בניו מבקשים להעלותו לקבורו בא"י, לבין אם שאר משפחתו מבקשים לעשות כן, במטרה לעשות לו נחת רוח, ולהצילו מצער מחילות, ואין בזה פגיעה בכבוד שאר גאונים וצדיקים, אשר אין דורש ממשפחותיהם להעלותם לא"י. וכבר נעשה מעשה רב בימינו בהסכמת כל גדולי התורה בא"י והעלו את עצמותיו הקדושים של רבינו מרן החיד"א זצ"ל מליורנו לירושלים, ונקבר בהר המנוחות בירושלים, וכבוד גדול חלקו לו כל חכמי ישראל, כראוי לתורתו וקדושתו. וזאת מבלי שיהיו נכדיו או ניניו מבקשים לעשות כן, ולא היה פוצה פה ומצפצף לומר שזוהי פגיעה בשאר גאוני עולם הקבורים בחו"ל.

ומ"ש האגרות משה שהשר המנוח ציוה לקבורו בעירו, גם אם נאמר שכן האמת, מ"מ י"ל שאילו היה יודע כמה נחת רוח יהיה לו אם יהיה נקבר בא"י, והצלתו מצער מחילות, בודאי שהיה מצוה לעשות כן.

"כה תאמרו ליוסף, אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה

גמלוך" (ג. יז)

בשו"ת יחווה דעת (ח"ה סי' מד') דן מרן זיע"א אודות מי שהעליב את חברו, וכעת ניחם על מעשיו ורוצה להתפייס עמו לקראת יום הכפורים, אך הוא מתבייש ללכת אליו בעצמו לבקש את סליחתו, האם יכול לשלוח לו דברי פיוס בכתב, או על ידי שליח, או חייב ללכת אליו בעצמו ולבקש ממנו מחילה.

והנה כתב הרמב"ם (הל' תשובה פ"ב הל' ט') "אין התשובה ולא יום הכפורים מכפרים אלא על עבירות שבין אדם למקום וכו', אבל עבירות שבין אדם לחבירו, כגון החובל בחבירו, או שקללו או שגזלו, אינו נמחל לו לעולם עד שיחזור לחבירו מה שהוא חייב לו. ואף על פי שהחזיר לו הממון שחייב לו צריך לרצותו ולפייסו ולבקש ממנו שימחול לו. ואפילו לא הקניט את חברו אלא בדברים צריך לפייסו עד שימחול לו. ואם לא רצה חברו למחול לו, מביא לו שורה של שלשה בני אדם מריעיו ומידידיו שיבקשו ממנו שימחול לו, ואם לא נתרצה להם מביא לו שורה שניה ושלישית, ואם בכל זאת לא רצה להתפייס מניחו והולך לו. וזה שלא מחל הוא החוטא". וכן כתבו הטור והשלחן ערוך (או"ח סי' תר"ו סע' א').

ומשמע שבפעם הראשונה על החוטא לחבירו ללכת בעצמו אליו לפייסו, ורק אם סירב להתפייס עמו, שולח לו שלש שורות של בני אדם לפייסו. וכן כתב הגאון רבי יעקב בן חביב בעין יעקב (סוף יומא), שמה שיש נוהגים שכאשר יחטא איש לרעהו והקניטו בדברים, נכנס אדם אמצעי לתווך השלום ביניהם, ואחר שמדבר עם הנעלב ומפייסו, חוזר ובא המעליב עצמו לבקש מחילה מחבירו, מנהג טעות הוא, אלא עליו

משה בן חלימה וסאלם ג'מיל ז"ל ♦ שארל בן דונה מיארה ז"ל ♦ נג'מה כוכבה בת דוד שלום ע"ה

מארג'נה בת ג'הרה ויטמן ע"ה
חיזקיה בן מזל אלוני ז"ל
יעקב בן רחל אבני ז"ל

אברהם בן סולטנה דימורי ז"ל
שרה בת ניסים שלום ע"ה
מרים בת מנטינה רוקח ע"ה

ישראל בן חסן אלוני זע"ל
עליה בת סעדה ז'אנו ע"ה
הרב חוואטו יצחק בן יהודה לוזון ז"ל

בקרוב יצא לאור ב"ה ספר 'רביד הזהב' מאת הרב ראובן גולן שליט"א ראש כולל 'שערים המצויינים', ובו סיכום וביאור הלכות ומלאכות שבת מסוגיות הגמ' טו"ש"ע ומשנ"ב ועד לדעת אחרוני זמננו [מועיל במיוחד למגידי שיעורים ולנבחנים במבחני ההסמכה לרבנות הראשית]. המעוניינים להקדיש ולהנציה לע"נ וכן להצלחה וכיוצ"ב יפנו בטל' 050-4122172